

Katarzyna Jagodzińska

Dzielnice kultury - miasta w mieście : przypadek Europy Środkowej

Kultura i Polityka : zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks.
Józefa Tischnera w Krakowie nr 4, 46-62

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Katarzyna Jagodzińska*

DZIELNICE KULTURY – MIASTA W MIEŚCIE. PRZYPADEK EUROPY ŚRODKOWEJ

Streszczenie

W każdym dużym mieście funkcjonuje podział na dzielnice w zależności od pełnionych przez nie funkcji. Stosunkowo od niedawna tworzy się w miastach wyraźnie wyodrębnione dzielnice kultury – „wyspy” – poświęcone wyłącznie sztukom wizualnym, kulturze bądź szeroko pojętej rozrywce. Stanowią one prawdziwe miasta w mieście – zazwyczaj są zamknięte za fasadami budynków skierowanych do wewnątrz, mają dziedziczące będące przestrzenią publiczną i wprowadzoną w ich obręb małą architekturę miejską.

Najlepszym przykładem takiej dzielnicy kulturalnej w Europie Środkowej jest MuseumsQuartier w Wiedniu, obejmująca muzea i galerie sztuki. W Polsce powstały w ostatnich latach dwa modelowe centra handlu, kultury i rozrywki: Stary Browar w Poznaniu i Manufaktura w Łodzi, które łącząc kulturę popularną z wysoką, starają się przejąć rolę kulturalnego serca miasta. Można również wskazać dzielnice kultury o charakterze bardziej otwartym: obszar, który zajmują w Budapeszcie Pałac Sztuk i Teatr Narodowy, oraz alternatywną dzielnicę kultury wzdłuż ulicy Metelkowej w Lublanie.

W artykule pokazano, w jaki sposób takie dzielnice powstają, jaka jest relacja między dzielnicą a miastem, co decyduje o jej atrakcyjności.

W każdym dużym mieście funkcjonuje podział na dzielnice w zależności od pełnionych przez nie funkcji (finansowe, handlowe, rezydencjonalne, kulturalne itd.). Stosunkowo od niedawna tworzy się

* Katarzyna Jagodzińska – doktorantka w Instytucie Europeistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, absolwentka historii sztuki oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Zajmuje się analizą instytucji sztuki współczesnej w Europie Środkowej powstałych po 1989 roku. Wyniki swoich badań prezentowała na licznych międzynarodowych konferencjach, m.in. NaMu: „Making National Museums”, Leicester oraz Oslo, 2008; 32nd Congress of CIHA „Crossing Cultures. Conflict, Migration, Convergence”, Melbourne, 2008; „How To Write Art History – National, Regional or Global?”, Węgierska Akademia Nauk, Budapeszt, 2007; „European Culture”, Universidad de Navarra, Pamplona, 2007; AIMAC 9th International Conference on Arts and Cultural Management, Universitat de Valencia, 2007; „Social, Theory, Politics and the Arts”, Austrian Society for Cultural Economics and Policy Studies FOKUS, Wiedeń, 2006; „The Role of the Artist in Art and in the History of Art. Methodological Problems of Writing Monographs on Artists”, Węgierska Akademia Nauk, Budapeszt, 2005. Autorka licznych artykułów publicystycznych i recenzji w „Art&Business” i „ARTEONIE”. Członek ICOM i AICA. Pracuje w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie. E-mail: knjagodzinska@wp.pl

zaplanowane, wyraźnie wyodrębnione dzielnice kultury – „wyspy” – poświęcone wyłącznie sztukom wizualnym, kulturze bądź szeroko pojętej rozrywce. Stanowią one prawdziwe miasta w mieście – zazwyczaj są zamknięte za fasadami budynków skierowanych do wewnątrz, mają dziedzińce będące przestrzenią publiczną i miejską infrastrukturę: ławki, latarnie, fontanny, zieleń, ogródki kawiarniane.

Jedną z najlepiej znanych inwestycji tego typu w Europie jest Museumsinsel (Wyspa Muzeów) w Berlinie – konglomerat sześciu muzeów i galerii (koniec prac budowlanych zaplanowano na 2015 rok). W wypadku Waszyngtonu można mówić o luźnej i otwartej dzielnicy kulturalno-edukacyjnej, gdzie wokół głównego pasa zieleni Mall, między Washington Monument a Kapitołem, zlokalizowano pięć głównych muzeów i trzy monumentalne galerie. W Melbourne w 2002 roku w samym środku miasta otwarto centrum kulturalne przy Federation Square z muzeum, galeriami, audytorium, salami wystawowymi i kinami.

Najlepszym przykładem takiej dzielnicy kulturalnej w Europie Środkowej jest MuseumsQuartier w Wiedniu obejmująca muzea, galerie i „kreatywne przestrzenie” kultury. W Polsce powstały w ostatnich latach dwa modelowe centra handlu, kultury i rozrywki: Stary Browar w Poznaniu i Manufaktura w Łodzi, które łącząc kulturę popularną z wysoką, starają się przejąć rolę kulturalnego serca miasta. Można wskazać na „wyspy kultury” o innym, bardziej otwartym charakterze: obszar, który zajmują w Budapeszcie Pałac Sztuk i Teatr Narodowy, i alternatywną dzielnicę kultury wzdłuż ulicy Metelkovej w Lublanie.

Każda z nich powstała w inny sposób, ma inną formę, wchodzi w inną relację z miastem, przyciąga publiczność innymi walorami. Każda z nich stanowi inny wzór funkcjonowania dzielnicy kultury, z których każdy jest wart opisanie i zanalizowania.

MuseumsQuartier – wyspa kultury

MuseumsQuartier to największa i najdroższa inwestycja kulturalna Republiki Austriackiej. Pochłonęła ponad 145 milionów euro, pięć lat budowy i kilkanaście lat przygotowań, zajmuje teren o powierzchni 58 000 metrów kwadratowych. MQ liczy dziewięć instytucji kultury, z których jedna skupia w sobie ponad 55 podmiotów. Codziennie odwiedza ją średnio 12 150 osób (3,5 miliona rocznie)¹. Jak pokazują badania, atmosfera MQ – określana jako „oaza kultury” (Museums-

¹ Dane z 2008 roku. Ta liczba sukcesywnie rośnie: wzrost o 6% w porównaniu z 2007 rokiem i o 24% w porównaniu z 2006 rokiem (MuseumsQuartier Wien. Press..., 2008: 8).

Quartier Wien: A Success..., 2007) – z roku na rok przyciąga coraz więcej ludzi młodych, wykształconych i zainteresowanych kulturą.

W 1980 roku rozpoczęła się w Wiedniu dyskusja na temat zagospodarowania zabytkowych budynków cesarskich stajni zlokalizowanych w samym centrum stolicy. Wygrała koncepcja utworzenia na ich terenie dzielnicy kultury z muzeum sztuki współczesnej na czele. Budynek frontowy został wzniesiony w latach 1713-1725 przez Johanna Bernharda Fischera von Erlach i jego syna Johanna Emanuela na zlecenie cesarza Karola VI. W połowie XIX wieku dobudowano boczne skrzydła i równoległą do fasady tylną ścianę, co sprawiło, że pośrodku powstał zamknięty dziedziniec. Od 1921 roku kompleks służył jako teren targów i wystaw. W 1986 roku rozpisano dwuetapowy konkurs na adaptację historycznych zabudowań na potrzeby dzielnicy kultury. W 1990 roku jury jednogłośnie wybrało propozycję dwóch austriackich architektów Lauridsa i Manfreda Ortnerów (Ortner&Ortner). Prace budowlane rozpoczęto w 1998 roku. W 2001 roku zakończył się pierwszy etap budowy i nastąpiło uroczyste otwarcie kompleksu, w roku następnym ukończono drugi etap, a w 2003 roku – trzeci (MuseumsQuartier Wien. Press..., 2008: 48-51).

48

MQ znajduje się w sąsiedztwie wiedeńskiego Ringu, razem z Hofburgiem, Kunsthistorisches Museum oraz Naturhistorisches Museum tworzy kulturalną oś miasta. Samo MQ jest jednym z dziesięciu największych kompleksów kulturalnych na świecie i stanowi prawdziwy konglomerat współczesnej kultury. Kwestią najszerzej dyskutowaną w odniesieniu do MQ jest wzajemna asymilacja starej i nowej architektury. Architekci określili kompleks mianem *acropolis*², gdzie każdy element stanowi zamkniętą całość, a zarazem buduje relacje z otoczeniem, tworząc większą, złożoną strukturę. Historyczne budynki wyznaczają ramę dla współczesnej architektury. Od strony ulicy ciągnie się osiemnastowieczna fasada, a za nią znajduje się dziedziniec, na którym na tle barokowej architektury stanęły dwie monumentalne kubiczne bryły, wybudowane od zera: Leopold Museum z eleganckiego białego kamienia i MUMOK Museum Moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien z rozczłonkowaną fasadą z szarej lawy bazaltowej. W środkowej części, w budynku z bogato zdobioną barokową fasadą i w dobudowanej z tyłu kubicznej konstrukcji mieszczą się: KUNSTHALLE Wien, Halle E+G / Wiener Festwochen i Architekturzentrum Wien. W budynku frontowym mieści się quartier21, a w jego bocznych skrzyd-

² W urbanistyce jest to morfologiczny model charakteryzujący się z jednej strony jasnym określeniem niezależnie wybudowanych elementów, a z drugiej strony uważną organizacją zmysłowo dostrzegalnych odnośników do poszczególnych elementów (Rath, 2001: 46).

łach: ZOOM Kindermuseum i DSCHUNGEL Wien Teatr dla Młodej Widowni³. Oprócz instytucji wystawienniczych w MQ znajdują się kawiarnie, restauracje i księgarnie.

Funkcję organizacyjną w MQ pełni dziedziniec, pomyślany jako obszar rekreacji: jest tu fontanna, ławki, mają tu miejsce różne wydarzenia, np. pokazy mody, projektowania i tańca, festiwal literatury, koncerty didżejów, programy dla dzieci. Jest on jednym z ulubionych miejsc spotkań wiedeńczyków. Ławki to dzieła sztuki, które stały się jednym z najbardziej rozpoznawalnych elementów dzielnicy. Każdego roku zmienia się ich kolor, przez co przestrzeń dziedzińca jest stale przedefiniowywana⁴.

Stary Browar w Poznaniu – kulturalne zakupy

„Stary Browar – gdzie życie spotyka się ze sztuką”, „Stary Browar – centrum sztuki, handlu i biznesu”, „Stary Browar – miasto w mieście, które łączy komercję ze sztuką, historię ze współczesnością i niezwykłość z codziennością” – to hasła reklamowe centrum handlowego otwartego w Poznaniu w 2002 roku. Jest ono dziełem Grażyny Kulczyk, która na gruncie polskim stworzyła nowy rodzaj komercyjnej przestrzeni, umieszczając pod jednym dachem punkty handlowo-usługowe i kulturę wysoką. Realizacja nie byłaby tak spektakularna, gdyby nie poddane rewitalizacji zabytkowe mury browaru z końca XIX wieku.

Zabudowania z czerwonej cegły, będące przedmiotem inwestycji, zostały wzniesione w latach 70., 80. i 90. XIX wieku przez Juliusa i Alfonsa Huggerów, synów niemieckiego piwowara Ambrosiusa Huggera. Około 1890 roku powstała warzelnia, słodownia i susznia z kominem, a następnie na początku XX wieku wokół dziedzińca stanęły budynek biurowy, warsztaty bednarskie i nowy komin. Po wojnie Huggerowie przenieśli się do Niemiec. W 1926 roku Browar Huggera przejął Koncern Chemiczny doktora Romana Maya, w 1937 roku Browar Związkowy Związku Restauratorów, a w 1939 roku przeszedł on pod zarząd

³ Najwięcej osób odwiedza Muzeum Leopolda (5 400 m² powierzchni wystawienniczej) z kolekcją Egon Schielego i Gustawa Klimta. MUMOK (4 500 m²) jest największym muzeum sztuki współczesnej w Europie Środkowej. Quartier21 to miejsce kreatywności, gdzie na powierzchni 7 000 m² funkcjonuje kilkadziesiąt autonomicznych instytucji (w 2008 roku ponad 55), zajmujących się kulturą cyfrową, modą i projektowaniem, którym wynajmuje się przestrzeń na dwa lata (z możliwością przedłużenia).

⁴ Ławki zostały zaprojektowane przez PPAG Architects – Anna Sopolka i Georg Poduschka. W 2002 roku były białe, w następnych latach kolejno: niebieskie, jasnoróżowe, pistacjowe, czerwone, beżowe, a obecnie – fioletowe (MuseumsQuartier Wien. Press..., 2008: 15).

niemiecki. Podczas walk o Poznań został w dużym stopniu zniszczony. Po drugiej wojnie światowej browar przejęły Zakłady Piwowarskie. W 1980 roku został zamknięty. Do 1997 roku funkcjonowała na jego terenie rozlewnia wód gazowanych. W 1998 roku Fortis Spółka z o.o., należąca do Kulczyk, kupiła zabudowania browaru i rozpoczęła realizację projektu „Stary Browar” Centrum Biznesu i Sztuki według projektu rewitalizacji poznańskich architektów ze Studia ADS.

W latach 1999-2002, jeszcze przed rozpoczęciem prac budowlanych, na wysprzątanym terenie zrealizowano cztery spektakularne przedstawienia teatralne i operowe, które symbolicznie zapowiadały obecność kultury w planowanym centrum handlowym. Realizacja pierwszego etapu inwestycji trwała dwa lata (od 2002 do 2003 roku). Najpierw otwarto Atrium ze sklepami, restauracjami i powierzchnią biurową. W 2004 roku powstał Dziedziniec Sztuki, w którego skład wchodziły budynki Galerii, Willi, Wieży i Słodowni, przeznaczone na wystawy sztuki i wydarzenia kulturalne. W 2007 roku ukończono prace budowlane i oddano do użytku drugie skrzydło – Pasaż. Wtedy też Dziedziniec Sztuki został zadaszony (Stary Browar kalendarium).

Stary Browar jest instytucją dobrze rozpoznawalną w Polsce i docenianą na arenie międzynarodowej. W 2005 roku otrzymał tytuł najlepszego centrum handlowego na świecie w kategorii centrów średniej wielkości przyznawany przez Międzynarodową Radę Centrów Handlowych⁵. W 2006 roku jako jeden z dwudziestu budynków powstałych po 1989 roku Stary Browar został zaprezentowany na wystawie „Polska. Ikony architektury”, zorganizowanej przez Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski w Warszawie.

Po rozbudowie cały kompleks liczy 122 000 metrów kwadratowych, ma sześć kondygnacji, a oprócz sklepów i punktów usługowych na jego terenie mieści się kino, wieża zegarowa, galeria i przestrzeń dla wydarzeń kulturalnych – projekcji filmowych, koncertów i występów teatralnych. Program kulturalny realizuje Art Stations Foundation, której ambicją jest „stworzenie w Starym Browarze pulsującego artystycznym życiem centrum, skupiającego wokół siebie młodych plastyków, kuratorów i krytyków sztuki, umożliwiając jednocześnie konfrontację publiczności z pracami wielu pokoleń twórców” (Art Stations Foundation). Powierzchnia wystawiennicza liczy ponad 2 000 metrów kwadratowych. Mieści się w nowo wzniesionym budynku o nazwie Galeria Stary Browar, w Słodowni – historycznej części Bro-

⁵ Jury konkursu zwróciło uwagę na „niekonwencjonalną architekturę, jakość wykonania, udane połączenie handlu i działalności kulturalnej oraz pietyzm, z jakim potraktowano przebudowany zabytek” (Głaz 2005).

waru Huggera, i w Suszni – piętnastometrowym kominie. Przestrzenie te znajdują się na Dziedzińcu Sztuki, który łączy część sklepową i przylegający park im. H. Dąbrowskiego. Kwestią otwartą pozostaje planowana przez Kulczyk budowa w ramach Starego Browaru prywatnego muzeum sztuki współczesnej dla pomieszczenia własnej kolekcji sztuki.

Sztuka w Starym Browarze funkcjonuje nie tylko w przestrzeniach galeryjnych, lecz także w różnych formach została wprowadzona w przestrzeń komercyjną⁶. Poznański mariaż komercji i kultury, pomijając kontrowersje wokół twórców i inwestorów oraz postępowanie sądowe w sprawie sprzedaży gruntu, jest oceniany jako bardzo udany. W Polsce ma pionierski charakter i stanowi niedościgniony wzór dla innych centrów handlowych.

Otwarcie Starego Browaru spowodowało zaburzenie układu sił w mieście. Ożywiła się bezpośrednia okolica kompleksu, a przez lata uczęszczana oś wschód-zachód ustąpiła kierunkowi północ-południe, który łączy go ze Starym Rynkiem (Głaz 2008: 38).

Manufaktura w Łodzi – podejście kompleksowe

W 2006 roku w Łodzi otwarto największe w Europie Środkowej centrum kulturalno-rozrywkowo-handlowe o nazwie Manufaktura. Funkcja komercyjna była siłą sprawczą powstania centrum i cały czas sankcjonuje jego rentowność, a kultura (raczej popularna) znajduje się na drugim planie. Zwieńczeniem inwestycji było otwarcie dla zwiedzających w listopadzie 2008 roku filii Muzeum Sztuki.

Historia Manufaktury rozpoczęła się w 1999 roku, kiedy firma Apsys Polska stała się właścicielem terenu i nieruchomości dawnego Towarzystwa Akcyjnego WYROBÓW Bawełnianych I. K. Poznańskiego i rozpoczęła prace przygotowawcze do rewitalizacji historycznych budynków. Poprzemysłowa architektura ceglana zlokalizowana na terenie o powierzchni 270 000 metrów kwadratowych pochodzi z drugiej połowy XIX wieku. Izrael Salmanowicz Poznański, twórca „bawełnianego imperium”, w 1872 roku zbudował i uruchomił tam pierwszą

⁶ W Atrium stoi rzeźba Igora Mitoraja *Światło księżycy*, znajdują się tam pomalowane przez Leona Tarasewicza kolumny oraz obiekt Piotra Kurki *Konflikt między dobrem a złem...* W Pasażu ustawiono rzeźbę *Penyo-henyo-myomyomyo* japońskiego artysty Mr. Kozouzu i instalację *Citta Gentile* (Przyjazne miasto) Alessandro Mendiniego (praca pozostała po jego monograficznej wystawie zorganizowanej przez Stary Browar i Muzeum Narodowe w 2004 roku). Na Dziedzińcu Sztuki znajduje się rzeźba *Kufel* zaprojektowana przez Wojciecha Kujawskiego – mierzący pięć metrów największy kufel na świecie.

tkalnię (Manufaktura kalendarium). W następnych latach kupował kolejne parcele i realizował kolejne inwestycje: rozbudowa tkalni, budowa czterokondygnacyjnych domów robotniczych, „niciarni”, gazowni, warsztatów naprawczych, odlewni żelaza, farbiarni tkanin, remizy strażackiej, drukarni-wykończalni, magazynu niskiego bawełny, tkalni wysokiej, magazynu wysokiego, rezydencji pałacowej. Był właścicielem drugiego co do wielkości przedsiębiorstwa w mieście, które po jego śmierci w 1900 roku przeszło w ręce syna. W okresie międzywojennym w wyniku zamknięcia rynku radzieckiego dla produktów włókienniczych, a następnie światowego kryzysu gospodarczego, przedsiębiorstwo zadłużyło się w bankach włoskich i szwajcarskich. Po drugiej wojnie światowej zostało znacjonalizowane jako Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Juliana Marchlewskiego, od 1970 roku nosiło nazwę „Poltex”. Od lat 80. następował stopniowy spadek zatrudnienia i produkcji, aż w końcu w 1991 roku złożono wniosek upadłościowy.

Manufaktura to miasto w mieście. Ponieważ Łódź nie ma rynku w tradycyjnym rozumieniu tego słowa (życie skupia się wokół długiej na ponad cztery kilometry ulicy Piotrkowskiej), Manufaktura przejęła funkcje organizujące życie w mieście. Znajduje się tam centrum handlowe, kawiarnie, puby, restauracje, dyskoteka, kręgielnia, kino, muzeum miejsca oraz przestrzeń publiczna z fontanną, ławkami, latarniami. Jest to jedyny plac miejski w Łodzi przeznaczony wyłącznie dla pieszych. W tej przestrzeni publicznej, jak na rynku, koncentruje się życie – ludzie przechodzą, spędzają tam wolny czas, kontemplują sztukę (Jagodzińska 2008). W plebiscycie na najatrakcyjniejsze miejsce Łodzi, ogłoszonym przez „Gazetę Wyborczą” w 2007 roku, Manufaktura zajęła drugie miejsce, a w konkursie na Najładniejsze place i rynki z 2006 roku zorganizowanym przez „Dziennik Łódzki” Rynek Manufaktury został nagrodzony w kategorii nowo wykreowanej przestrzeni publicznej.

Największą wartością Manufaktury w porównaniu z innymi obiektami handlowo-usługowymi powstającymi w przestrzeniach przemysłowych (np. w Rybniku w dawnej słodowni) jest umieszczenie na jej terenie filii Muzeum Sztuki – jedynego polskiego muzeum sztuki współczesnej z kolekcją międzynarodowego formatu, które od początku istnienia (powstało w latach 30. XX wieku) boryka się z problemami lokalowymi. W 2005 roku francuski inwestor przekazał muzeum na własność budynek małej tkalni w celu utworzenia w nim powierzchni wystawienniczej dla rozsadzającej magazyny kolekcji. Jak zauważył dziennikarz „Gazety Wyborczej”:

Tradycyjne centra handlowe nie mają już przyszłości. Na otwarcie kolejnych supermarketów przychodzi coraz mniej ludzi, wszystkie są przecież do siebie bliźniaczo podobne. Francuski inwestor, który ściąga kulturę do Manufaktury, nie robi tego z czystej filantropii. Szuka sposobu na przyciągnięcie klientów i znalazł doskonały (Michałowicz 2004).

Sąsiedztwo komercji i kultury wysokiej, *sacrum* i *profanum*, budzi nie zawsze uzasadnione kontrowersje. Jarosław Suchan, dyrektor muzeum, na łamach prasy odpierał zarzuty:

Nie jest czymś niezwykłym lokowanie takich placówek w centrach handlowych. Jestem przeciwny alienacji sztuki i umieszczaniu jej w oddalonych enklawach, najlepiej za ogrodzeniem. W Łodzi myśli się o Manufakturze jako o centrum miasta, które spełnia wiele ról. Spełnia handlową, niech spełnia i kulturalną. Niezależność sztuki realizuje się nie w lokalizacji, lecz w polityce prowadzenia takich instytucji. Wystarczy po prostu nie ulegać wpływom komercji (Zgierska 2007)⁷.

Kulturalna cytadela w Milenijnym Centrum Budapesztu

Pierwsze lata XXI wieku upłynęły w Budapeszcie pod znakiem wielkich inwestycji kulturalnych, które zakończyły się otwarciem w 2005 roku zbudowanej od zera dzielnicy kultury. Tworzą ją cztery instytucje usytuowane w dwóch monumentalnych budynkach: LUMŰ Ludwig Múzeum – Muzeum Sztuki Współczesnej, Sala Koncertowa im. Béli Bartóka, Teatr Festiwalowy i Teatr Narodowy. Pierwsze trzy mieszczą się w postmodernistycznym budynku Pałacu Sztuk, a ostatnia w samodzielny historyzującym budynku.

Pałac Sztuk powstał dzięki tzw. partnerstwu publiczno-prywatnemu między Ministerstwem Narodowego Dziedzictwa Kulturowego a Tri-Gránit Development Corporation. Kompleks określono mianem „kulturalnej cytadeli” w Millennium City Center – nowej dzielnicy Budapesztu (Palace of Arts). Zgodnie ze słowami dewelopera, Milenijne Centrum usytuowano na ostatniej dużej działce nad brzegiem Dunaju w Budapeszcie. Biegnie tędy jedna z głównych dróg dojazdowych do centrum miasta oraz kończy swój bieg linia tramwajowa (Millennium City Center). Dzielnica Millennium City Center zajmuje w sumie 10 hektarów, na których znalazły się (część wciąż w budowie): luksusowe apartamentowce, biura, centrum konferencyjne, hotele, kasyno, centrum wystawowe, spa. Pałac Sztuk i Teatr Narodowy są częścią tej no-

⁷ Gdzie indziej mówił: „To jest współczesny miejski rynek. Jedną z jego funkcji jest handel, drugą kultura. Nie lęczę się, że więcej osób przyjdzie do muzeum niż na zakupy, ale na pewno będzie ich więcej niż dzisiaj” (Muzeum w sklepie).

woczesnej dzielnicy – zajmują działkę bezpośrednio nad brzegiem Dunaju, przy moście Lágymányosi.

Pałac Sztuk zaprojektowany przez Zoboki, Demeter and Associates zajmuje 70 000 metrów kwadratowych. Ludwig Múzeum mieści się w zachodnim skrzydle, dysponuje trzema piętrami na wystawę stałą i ekspozycje czasowe oraz ponad 3 000 metrów kwadratowych powierzchni wystawienniczej⁸. Sala koncertowa o wymiarach gotyckiej katedry, której audytorium posiada 1 699 miejsc siedzących, zajmuje centralną część budynku. Teatr festiwalowy we wschodniej części ma 452 miejsc. We wspólnym holu znajduje się kawiarnia i księgarnia.

Teatr Narodowy powstał wcześniej. Jego budowę rozpoczęto w 2000 roku według projektu Márii Siklósa i ukończono w rekordowym tempie – po piętnastu miesiącach⁹. Łącznie ze sceną na wolnym powietrzu zajmuje powierzchnię 20 844 metrów kwadratowych. Od strony fasady z głównym wejściem przypomina statek zanurzony w wodach Dunaju (dobudowano dziób statku oparty o sztuczny zbiornik wodny), otacza go ogród i park rzeźb.

Parcele Pałacu Sztuk i Teatru Narodowego sąsiadują ze sobą. Przylega do nich sporych rozmiarów parking, który rozdziela teren zielony z zigguratem (mieszczącym galerię sztuki) i przejściem nad torami kolejowymi nad brzegiem rzeki, z którego rozpościera się widok na zabytkową Budę. Teren nie jest ogrodzony. Na wspólnej przestrzeni rozmieszczono alejki i ławki. Problem z ujednoliceniem i lepszym zagospodarowaniem przestrzeni publicznej między oboma budynkami polega na tym, że teren ma aż trzech właścicieli: IX Dzielnice Budapesztu, Pałac Sztuk i Teatr Narodowy. Zdaniem Krisztiny Szipőcs, głównego kuratora Ludwig Muzeum,

przestrzeń ta powinna funkcjonować jako agora dla tych instytucji, ale niestety główna fasada Teatru Narodowego znajduje się po przeciwnej stronie, odwrócona tyłem do placu. Ponieważ teatr nie posiada podziemnego garażu, przestrzeń za budynkiem traktowana jest jako zaplecze (Wywiad z Krisztiną Szipőcs).

⁸ Instytucja powstała w 1989 roku, biorąc początek z kolekcji obrazów podarowanej przez niemieckich kolekcjonerów Irene i Petera Ludwig rządowi węgierskiemu (wcześniej przekazali oni część swojej kolekcji muzeum w Wiedniu). Od 1995 roku przez dziesięć lat muzeum działało w Budynku A Galerii Narodowej, mieszczącej się w byłym pałacu królewskim w Budzie.

⁹ Teatr powstał w 1837 roku jako Węgierski Teatr Pesztu i przed przeniesieniem do Centrum Milenijnego działał w czterech różnych miejscach: do 1908 roku w nowo wybudowanym budynku przy ulicy Rákóczi (budynek zburzono z powodu zagrożenia pożarowego), do 1964 roku przy placu Blaha Lujza w zaadaptowanym budynku operetki (wysadzono go pod budowę metra), do 1966 roku w zaadaptowanym budynku kina i teatru przy ulicy Naagymező i wreszcie do 2000 roku w przebudowanym budynku przy placu Havesi Sándor. Na półtora roku, do otwarcia nowej siedziby, teatr zawiesił działalność (Hungarian National Theatre – Historical Overview).

Metelkova Mesto, czyli kulturalne miasto w Lublanie

Wokół ulicy Metelkovej w centrum Lublany od piętnastu lat działa Autonomiczna Strefa Kultury. Jest to miejsce dla alternatywnych artystów i muzyków, znajdują się tam alternatywne kluby, galerie, pracownie, artystyczny hotel i Muzeum Etnograficzne. Staraniem Moderna Galerija (Galerii Sztuki Nowoczesnej) trwa adaptacja jednego z budynków zajmowanych niegdyś przez wojsko na Muzeum Sztuki Współczesnej. Przy ulicy równoległej zaś – bezpośrednio naprzeciw hostelu, pracowni artystów i budynku przekształcanego w nowe muzeum – stoi budynek Ministerstwa Kultury.

Dzielnica ma charakter nieformalny, otwarty, znajduje się w centrum miasta i od dawna stanowi jego integralną część. Jej byt jednak od samego początku jest niepewny. Do 1991 roku przy ulicy Metelkovej stały baraki byłej armii jugosłowiańskiej. Wzniesiono je w latach 1882-1911 na zlecenie armii austro-węgierskiej – w sumie jest ich siedem na powierzchni 12 500 metrów kwadratowych. Pomysł utworzenia przy Metelkovej centrum kultury zrodził się w 1990 roku. Powstała wtedy tzw. Sieć Metelkovej zrzeszająca dwieście organizacji mających pomysł na kreatywne wykorzystanie byłych wojskowych zabudowań. Po wycofaniu się wojsk ze Słowenii Rada Miasta zgodziła się przekazać kompleks organizacjom zajmującym się sztuką niezależną, jednak w rzeczywistości, po cichu, zapadła decyzja o przekształceniu tego terenu w centrum biznesowe. W 1993 roku miasto podjęło decyzję o wyburzeniu starych budynków. Sieć Metelkovej odpowiedziała zajęciem całego terenu i powołaniem tzw. Miasta Metelkova (Metelkova Mesto) – niezależnego centrum kultury. Stworzono tam przestrzenie mieszkalne, zaczęto organizować koncerty, wystawy i odczyty. Miasto nie mogło się pozbyć dzikich lokatorów, dlatego odłączyło prąd i wodę, a opornym wytoczyło procesy. W 1994 roku zmieniły się władze, które wycofały zarzuty nielegalnego zajęcia baraków. Rozpoczęto realizację Planu Rozwoju Metelkovej. W pracach brali udział także mieszkańcy miasta. Budynkom przywrócono życie, artyści z różnych krajów otwierali tam swoje pracownie, a byłe więzienie przekształcono w Hostel Celica z pokojami udekorowanymi przez artystów (Gržinič 2001; Drop A Squat...; AKC Metelkova mesto). Mimo ciągłych tarć z władzami¹⁰, alternatywna społeczność Metelkovej cały czas funkcjonuje.

55

¹⁰ W 1997 roku burmistrz Lublany nakazał zniszczenie znajdującej się w dzielnicy tzw. Starej szkoły. Środowisko artystyczne szybko podjęło decyzję o jej odbudowie. Wykończeniem zajęła się niemiecka grupa artystyczna Axt und Kelle, której udało się zebrać środki finansowe na ten cel. W 2002 roku uznano konstrukcję odbudowanej Małej szkoły za niezgodną z przepisami

Swoje miejsce w dzielnicy znalazła też Moderna Galerija – największa galeria sztuki w Słowenii z rozbudowaną kolekcją sztuki nowoczesnej i współczesnej, która przez lata starała się o pozyskanie nowej przestrzeni dla swojej kolekcji. W 1995 roku podpisano porozumienie z Ministerstwem Kultury w sprawie użytkowania budynku przy Metelkovej 22. W 2000 roku w nowej, jeszcze niewyremontowanej przestrzeni odbyła się wystawa prac z kolekcji Galerii Arteast Collection 2000+ oraz rozpoczęła się dyskusja na temat koncepcji stworzenia Muzeum Sztuki Współczesnej. W 2004 roku powołano do życia instytucję Moderna Galerija (Muzeum Sztuki Współczesnej), składającą się z dwóch jednostek organizacyjnych i programowych. Prace adaptacyjne wciąż trwają i nie wiadomo, w jakim kształcie instytucja będzie działać¹¹.

Wspólny mianownik

Każde miasto ma inny pomysł na dzielnice kultury – w zależności od środków finansowych, wizji inwestorów, potrzeb mieszkańców i dostępnej infrastruktury. Inny charakter ma dzielnica kultury w stolicy, a inny w mieście, które nie musi reprezentować narodowej kultury we wszystkich jej aspektach. Tworzenie takiej dzielnicy zawsze jest wielkim przedsięwzięciem logistycznym i budowlanym, dlatego towarzyszą mu błyski fleszy, debaty publiczne, nierzadko kontrowersje i afery.

Budowa MuseumsQuartier została sfinansowana w 80% przez rząd Austrii, a w 20% przez miasto Wiedeń, jest więc inicjatywą państwową i miejską. Dzielnica stanowi zamknięty kompleks budynków skupionych wokół dziedzińca. Zewnętrzna fasada nie zdradza tego, co znajduje się wewnątrz – stanowi portal wejściowy. Przestrzeń publiczna (dziedziniec) ma charakter demokratyczny – atrakcyjne położenie, otoczenie i oferta sprawiają, że wiele osób przychodzi tu po prostu po to, by spędzić swój wolny czas, bez konieczności korzystania z oferty którejś z instytucji kultury. Dlatego mimo architektonicznie zamkniętego układu dzielnica ma charakter otwarty. Znajduje się w centralnym, eksponowanym punkcie miasta, w otoczeniu historycznych zabudowań, a wraz z innymi budynkami muzealnymi w sąsiedztwie tworzy

i w 2006 roku Inspektorat Środowiska – za drugim podejściem i przy pomocy policji – zdołał ponownie zniszczyć szkołę (Gržinić 2001; Drop A Squat...; AKC Metelkova mesto).

¹¹ W 2006 roku Minister Kultury zwołał spotkanie, na którym zaprezentowano dwie różne koncepcje zagospodarowania budynku przy Metelkovej: utworzenie Muzeum Sztuki Współczesnej, zgłoszone przez dyrektora Moderna Galerija, oraz stworzenie wspólnej przestrzeni ekspozycyjnej dla sztuki współczesnej, której program tworzyłyby kilka galerii w porozumieniu z Moderna Galerija (Moderna Galerija – The History of Metelkova 22).

większy kulturalny areał. MQ od samego początku towarzyszą szeroko zakrojone akcje promocyjne i reklamowe. Jest jedną z najsilniejszych marek kulturalnych w Europie.

Stary Browar jest inicjatywą w całości prywatną, zarówno w sferze komercyjnej, jak i kulturalnej. Stanowi zamkniętą przestrzeń – wszystko odbywa się we wnętrzu. Jest łatwo dostępny dzięki temu, że znajduje się w centrum miasta, tuż przy parku, w niewielkiej odległości od starego miasta. Jako marka został skutecznie wypromowany w całej Polsce. Kojarzy się z prestiżem i wysoką jakością, ale dzięki wyraźnie komercyjnemu charakterowi nie istnieje bariera psychologiczna. Część poświęcona działalności kulturalnej jest dużo mniejsza, a otwarty na obie części handlowe dziedziniec, wokół którego skupiają się funkcje kulturalne, symbolicznie wychodzi w przestrzeń komercyjną.

Manufaktura jest przedsięwzięciem prywatnym, choć instytucją zajmującą się kulturą wysoką kieruje instytucja państwowa. Jest wyraźnie skierowana do wewnątrz, ale fasady od strony ulic nie są jedynie tyłami budynków. Do wnętrza, na „rynek”, można się dostać przez dekoracyjną bramę w kształcie łuku. Główne wejście do muzeum z rampą prowadzącą bezpośrednio na pierwsze piętro znajduje się od strony ulicy, a nie od dziedzińca. Struktura kompleksu sprawia, że tworzy on zamkniętą przestrzeń, choć jest dostępny przez całą dobę i prowadzi do niego kilka wejść.

57

Budapeszteńska „cytadela kultury” w dzielnicy powstającej poza ścisłym centrum realizuje założenia nowoczesnego miasta. Jest inicjatywą państwową zrealizowaną we współpracy z sektorem prywatnym. Kultura znajduje się w otoczeniu budynków o funkcjach mieszkalnych, biurowych i rozrywkowych. Tworzy zamknięte miasto w mieście mimo fizycznie otwartego charakteru (nie ma ogrodzeń, bram). Psychologiczną barierą w dostępie do niej jest ekskluzywność – nie ma tu miejsca na wydarzenia ludyczne. Wszystkie instytucje kultury reprezentują kulturę wysoką i zostały umieszczone w dwóch monumentalnych budynkach.

Historia lublańskiej dzielnicy kultury pokazuje aktywizację mieszkańców miasta w obronie kultury. Wspólna walka i odbudowa, uczestnictwo w życiu kulturalnym dzielnicy, a także fakt, że jest to inicjatywa oddolna, sprawiają, iż jest to twór żywy i trwały. Ma charakter zdecydowanie otwarty – każdy może przyjść i się dołączyć. Strefę kultury tworzy nie tylko jedna ulica Metelkova, lecz także ulice do niej przylegające. Granica między Miastem Metelkova a tkanką miejską Lublany jest płynna.

Każda z dzielnic kultury jest inna: ma charakter zamknięty lub otwarty (pod względem architektury, urbanistyki i w aspekcie psycholo-

gicznym), powstała z inicjatywy państwowej, prywatnej lub oddolnej, jest nastawiona na komercję, kulturę popularną, kulturę wysoką lub alternatywną, i wreszcie powstała przez adaptację budynków historycznych lub została wybudowana od podstaw. Każdej z nich (nawet najmniej sformalizowanej dzielnicy w Lublanie) towarzyszyła odgórną myśl organizująca prace budowlane i jej funkcjonowanie. Ponadto żadna z dzielnic nie jest jednorodna, każda składa się z szeregu elementów pełniących różne funkcje: wystawiennicze (często kilka osobnych instytucji o zróżnicowanych profilach), rozrywkowe, handlowe, usługowe. Mimo centralnej organizacji elementy pełniące różne funkcje są niezależnymi podmiotami¹².

Przestrzeń czasu wolnego

Powstawanie dzielnic kultury należy wiązać z procesem zagospodarowywania wolnych przestrzeni w miastach. Niewiele pozostało już działek w śródmieściach, a potrzeby handlu i przemysłu rozrywkowego stale rosną. Współczesne dzielnice kultury mają wiele wspólnego z centrami handlowymi i tematycznymi parkami rozrywki. Ideą pierwszych centrów handlowych było zlokalizowanie ich poza miastem lub na jego obrzeżach, przy głównych trasach przelotowych, w otoczeniu parkingów. Były one skierowane do wewnątrz, stąd niewielka dbałość o zewnętrzne elewacje. Dzisiaj coraz częściej centra handlowe wkraczają do centrów miast, co wymaga dostosowania elewacji do istniejącej zabudowy, dbałości zarówno o wyraz zewnętrzny, jak i wewnętrzny. Te zmiany dostrzegła m.in. Kaja Bejnarowicz, pisząc: „W sferze architektury centra handlowe przeszły znaczącą ewolucję od odrażających baraków stojących pośrodku zabetonowanego placu parkingowego do budowli o interesujących formach i elementach architektonicznych, podejmując próbę korespondencji z zastaną tkanką miasta, czy nawiązania do uznanych wartości kulturowych” (2007: 115).

Z tą tradycją wiąże się bezpośrednio współczesny kompleks muzealny, będący tak naprawdę kompleksem kulturalno-rozrywkowym. Diane Ghirardo w pracy *Architektura po modernizmie* wyróżniła następujące kategorie muzeów: muzeum jako sanktuarium, muzeum jako składnica i muzeum jako handlowe centrum kulturowe. Ten trzeci typ,

¹² Również w Poznaniu i Łodzi kultura wysoka – która nie ma tam charakteru dominującego – znajduje się poza bezpośrednim wpływem właścicieli kompleksów: w Poznaniu przestrzenią galeryjną zarządza fundacja, a w Łodzi istniejące od lat muzeum.

który wyłonił się około 1980 roku, zmierza w stronę widowiska. Jest on kwintesencją omawianej powyżej dzielnicy kultury, ponieważ muzeum jest częścią składową każdego z wymienionych kompleksów. Muzea, a także inne świątynie sztuki wysokiej – sale koncertowe, teatry, biblioteki – zaczęły sięgać po wzory z kultury popularnej, by stworzyć ofertę na miarę potrzeb współczesnego odbiorcy (a raczej konsumenta). Ghirardo pisze, że:

strategie marketingowe muzeów zatarły różnice pomiędzy komercją i sztuką poprzez wprowadzenie coraz bardziej rozbudowanych i eksponowanych sklepów w muzeach oraz nowych strategii wystawienniczych, które wiążą sztukę na wystawach ze sprzedażą szerokiej gamy artykułów nie ograniczających się już do plakatów, pocztówek i katalogów [...]. Centra handlowe również poszerzyły charakter swoich pomieszczeń, włączając kina, sale koncertowe i wystawiennicze. [...] Zarówno dla muzeów, jak i dla centrów handlowych działalność wiodąca polega na generowaniu dochodu poprzez symulację konsumpcji (1999: 88).

Dzielnice kultury oferują podobny rodzaj partycypacji społecznej co centra handlowe (dwie opisane dzielnice to rozbudowane centra handlowe, czyli handlowe centra kulturowe). Otwarte do późna kuszą atrakcyjnymi witrynami, oferują podobną infrastrukturę (gastronomia, sklepy, ławki, alejki, nastrojowe oświetlenie, muzyka). Jak zauważył Mateusz Gyurkovich:

Dla przeciętnego człowieka zespół muzealny to przede wszystkim miejsce, w którym ma zamiar miło spędzić czas wolny. Jeżeli ma on na co dzień zapewniony szybki dostęp do Internetu i hipermarketu z kinem, butikami i częścią sportowo-rekreacyjną, oczekuje też szybkiego dostępu do muzeum i kultury rozumianej wielopłaszczyznowo (2004: 329).

Najwyraźniej widać to w MuseumsQuartier, gdzie modnie jest przyjść, ale gdy się jest w środku, nie trzeba wcale korzystać z całej oferty – wystarczy powierzchowny, niezaangażowany udział. Dzielnice kultury to swoiste multipleksy nastawione na odbiorców o różnych potrzebach. W skrajnym ujęciu można je określić disneylandami kultury, gdzie po przekroczeniu bramy czeka wiele atrakcji zamkniętych w zindywidualizowanych budynkach i wydzielonych przestrzeniach. Ideą nadrzędną jest rozrywka: od ludycznej po wysmakowaną.

Kolejne źródło inspiracji dla dzielnic kultury to XIX-wieczne zespoły budynków muzealnych, o których Gyurkovich pisze, że

wraz z towarzyszącymi im elegancko urządzonymi przestrzeniami publicznymi tworzyły w gęstej tkance XIX-wiecznego miasta, podobnie jak inne budynki publiczne: teatry, kościoły czy obiekty administracyjne, „enklawy elegancji”,

atrakcyjne miejsca, w których wypadało się pokazać, dalekie od uciążliwych funkcji miejskich, czyli rozwijającego się przemysłu, targów, przegęszczonych ulic mieszkaniowych, węzłów komunikacyjnych (powstających wówczas dworców) (2007: 86).

Aktualnie w państwach Europy Środkowo-Wschodniej trwa boom tworzenia instytucji kultury – teatrów, sal koncertowych, bibliotek, muzeów, centrów historycznych – wśród których szczególne miejsce zajmują muzea (a także centra i galerie) sztuki współczesnej, których po prostu przed tą datą w tym regionie praktycznie nie budowano¹³. Instytucje kulturalne wpisuje się w miejskie nieużytki (Budapeszt), obiekty postindustrialne (Poznań, Łódź) czy też budynki historyczne lub historyzujące o funkcjach gospodarczych (Wiedeń, Lublana), które tworzą w społecznościach miejskich nową jakość. Podejmując problematykę „miast w mieście” i tzw. miejsc odzyskanych, Jacek Gyurkovich pisał o odzyskiwaniu

miejsc utraconych, miejsc znajdujących się niegdyś na obrzeżach, poza granicami miast, które choć dawno zostały wchłonięte przez gwałtownie rozlewającą się miejską zabudowę i obecnie utraciły swe pierwotne wartości funkcjonalne, wciąż stanowią „czarne dziury” w przestrzennej, kulturowej, funkcjonalnej i społecznej ciągłości miejskiej tkanki (2004: 329).

60

Kultura wypełnia te miejsca, ożywia, ale jednocześnie całkowicie zmienia. Wykorzystuje jedynie atrakcyjny wizualnie i symbolicznie szkielet, który podporządkowuje zupełnie innym funkcjom. Dzieje się to zgodnie z teorią rewitalizacji, która mówi, że nowa organizacja przestrzeni wprowadzona w procesie rewitalizacji „nadaje terenom miejskim, których dotyczy, zupełnie inną rangę i znaczenie” (Kaczmarek 2001: 44).

Dzielnice kultury podążają za współczesnymi trendami i potrzebami społecznymi: łączą historię z nowoczesnością, kulturę popularną z wysoką, wprowadzają symbolikę (która bez kontekstu jest pozbawiona znaczenia). Ten nurt disneylandyzacji, hipermarketyzacji i spektakularyzacji wszystkich przejawów codzienności jest obecny nie tylko w kulturze zachodniej. Z powodzeniem wkroczył też do Europy, jeszcze dwadzieścia lat temu znajdującą się za żelazną kurtyną.

¹³ Jedynym pozytywnym wyjątkiem jest polskie Muzeum Sztuki w Łodzi, utworzone w latach 30. XX wieku, które było drugim muzeum sztuki współczesnej w Europie (po muzeum w Hanowerze).

Bibliografia

- AKC *Metelkova mesto*, www.metelkova.org [2 września 2008].
- Art Stations Foundation, www.artstationsfoundation5050.com/pl/program_wystawy [1 września 2008].
- Bejnarowicz, Kaja (2007), *Nowe centra handlowe w starej przestrzeni miejskiej Krakowa*, [w:] Marian Malikowski, Sławomir Solecki (red.), *Przemiany przestrzenne w dużych miastach Polski i Europy Środkowo-Wschodniej*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS, s. 111-117.
- Drop a Squat: The Story of Metelkova Mesto*, Ljubljana life, www.ljubljana-life.com/ljubljana/metelkova [2 września 2008].
- Ghirardo, Diane (1999), *Architektura po modernizmie*, przeł. Maciej Motak, Marta A. Urbańska, Toruń, Wrocław: Wydawnictwo VIA.
- Glaz, Jakub (11 grudnia 2005), *Stary Browar najlepszy na świecie*, „Gazeta Wyborcza”, <http://gospodarka.gazeta.pl/gospodarka/1,52981,3060886.html> [1 września 2008].
- Glaz, Jakub (2008), *Browar jak miasto. Rewitalizacja terenu browaru Huggera w Poznaniu*, „Architektura&Biznes”, 2, s. 32-39.
- Gržinić, Marina (1 lutego 2001), „Metelkova” and Other Project in Ljubljana: Actions in Zones of Indifference, www.artmargins.com [2 września 2008].
- Gyurkovich, Jacek (2004), *Miejsca odzyskane. „Gazometry” wiedeńskie i inne przypadki*, „Czasopismo Techniczne”, 2-A, s. 237-246.
- Gyurkovich, Mateusz (2004), *Wielofunkcyjne zespoły muzealne u progu XXI wieku*, „Czasopismo Techniczne”, 2-A, s. 327-334.
- Gyurkovich, Mateusz (2007), *Współczesne muzeum w strukturze miasta*, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki.
- Historia MUMOK, www.mumok.at/about/history/?L=1 [14 września 2008].
- Hungarian National Theatre – Historical Overview*, www.nemzetiszinhas.hu/szinhas.php?id=541 [8 września 2008].
- Jagodzińska, Katarzyna (2008), referat „Muzeum w przestrzeni miasta (w kontekście dyskusji nad lokalizacją muzeów sztuki współczesnej)”, wygłoszony na ogólnopolskiej konferencji *Mia100 – 100 refleksji o mieście*, zorganizowanej przez Instytut Studiów Regionalnych Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 5-6 kwietnia 2008 roku w Lanckoronie.
- Kaczmarek, Sylwia (2001), *Rewitalizacja terenów poprzemysłowych. Nowy wymiar w rozwoju miast*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Manufaktura kalendarium, www.manufaktura.com/PL/imperium.asp [31 sierpnia 2008].
- Michałowicz, Tomasz (19 stycznia 2004), *Muzeum Sztuki z przyszłością*, „Gazeta Wyborcza”.
- Millennium City Center, <http://millenniumcity.cluster.big.hu/en/temakor.cmt?ctid=2> [8 września 2008].
- Moderna Galerija – The History of Metelkova 22, www.mg-lj.si [1 września 2008].
- MuseumsQuartier Wien: A Success Story Continues* (September 2007), www.mqw.at/380_7273.htm [9 września 2008].
- MuseumsQuartier Wien. Press Information* (September 2008), Wiedeń: Museums-Quartier Wien.

- Muzeum w sklepie*, www.sztuka-architektury.pl/index.php?ID_PAGE=2457 [31 sierpnia 2008].
- Palace of Arts, www.mupa.hu/epiteszeteleiras.jsp [4 września 2008].
- Rath, Erich (2001), *From Image to Network. Urban Design Aspects of Vienna's Museums-Quartier*, [w:] Matthias Boeckl (red.), *MuseumsQuartier Wien*, Wien: Springer-Verlag, s. 46-51.
- Stary Browar kalendarium, www.starybrowar.pl/teksty/historia [1 września 2008].
- Zgierska, Alicja (11 lipca 2007), *Czy sztuka może przenieść się do Manufaktury*, „Gazeta Polska”.
- Wywiad z Krisztiną Szipőcs, kierownikiem Działu Kolekcji i Wystaw oraz głównym kuratorem przeprowadzony przez Katarzynę Jagodzińską w dniu 23 listopada 2007 roku w Ludwíg Múzeum w Budapeszcie.

Katarzyna Jagodzińska is a Ph.D. candidate in the European Studies Institute at the Jagiellonian University (Krakow). She graduated in Art History and in Journalism and Communication Studies. She has analysed the arrangements and mission of the institutions responsible for the promotion of contemporary art in Central Europe founded after 1989. She presented the results of her research at international conferences in Leicester, Oslo, Melbourne, Budapest, Pamplona, Valencia and Vienna. She is the author of a large number of publications, particularly on museum management and modern art. At present she also works at the International Cultural Centre (Krakow). E-mail: knjagodzinska@wp.pl

62

Abstract

Most cities are divided into districts depending on their functions. Recently there have been created clearly distinguished cultural quarters – “islands” – dedicated strictly to visual arts, culture or popular entertainment. New culture quarters are cities within cities, they are most often closed behind the walls of the buildings whose façades face the courtyards, with common public space and a lot of attention to architectural detail. MuseumsQuartier in Vienna comprising museums and art galleries is the best example of a cultural district in Central Europe. In Poland there have recently been founded two model centres encompassing commerce, culture and entertainment: Stary Browar (Old Brewery) in Poznań and Manufaktura (Manufacture) in Łódź which by combining high and popular culture are trying to take over the role of cultural centre of cities. One can also find cultural districts of more open character: a plot in Budapest where the Palace of Arts and National Theatre are located and a district of an alternative culture along Metelkova street in Ljubljana. The article discusses the philosophy behind cultural districts, the ways in which they are constructed, their relation toward the city and it also lists the factors that attract the visitors to the new districts.